

Dr. Dr. H.C. Martin Tamcke [n. 22.06.1955] este profesor de Teologie Ecumenică și Istorie a Misiunii și Bisericii Orientale la Universitatea *Georg August* din Göttingen din 1999.

În cadrul cercetărilor sale a evidențiat culturile creștine din Orientul Apropiat și Orientul Mijlociu, analizând în special modurile de coexistență interreligioasă și relațiile dintre Orient și Occident. În decursul prestigioasei sale cariere academice a realizat numeroase monografii, eseuri și articole cu aceste subiecte.

Predă în mod regulat ca profesor invitat la numeroase instituții de învățământ ortodoxe și islamice din întreaga lume, fiind solicitat în diverse proiecte și prelegeri de către 40 de universități internaționale. De asemenea este membru al mai multor societăți științifice și ocupă diverse funcții în Biserica Evanghelică din Germania. La acestea se adaugă calitatea de consultant al Institutului de Cercetare Ecumenică *St Efrim* (Mahatma Gandhi University) din Kottayam / Kerala (India) și cea de membru al Comitetul consultativ internațional din cadrul Congresului Mondial de Studii pentru Orientul Mijlociu.

MARTIN TAMCKE

CREȘTINII DIN TUR ABDIN

Introducere în istoria Bisericii Ortodoxe Siriace

Traducere de
Dragoș Boicu

Apare cu binecuvântarea
ÎPS Dr. LAURENȚIU STREZA,
Arhiepiscopul Sibiului
și Mitropolitul Ardealului

Traducere realizată după originalul german Martin Tamcke, *Die Christen von Tur Abdin. Hinführung zur Syrisch-Orthodoxen Kirche*, Verlag Otto Lembeck, 2009, Frankfurt am Main.

Referent științific: Pr. Prof. Dr. Nicolae Chifăr

Corectură: Prof. Mariana Oltean

Copertă și layout: Dragoș Boicu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
TAMCKE, MARTIN

Creștinii din Tur Abdin : introducere în istoria Bisericii Ortodoxe Siriace / Martin Tamcke; trad.: Dragoș Boicu; cu binecuvântarea Î.P.S. dr. Laurențiu Streza, Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului - Sibiu: Editura Andreiana, 2015
ISBN 978-606-8602-59-2

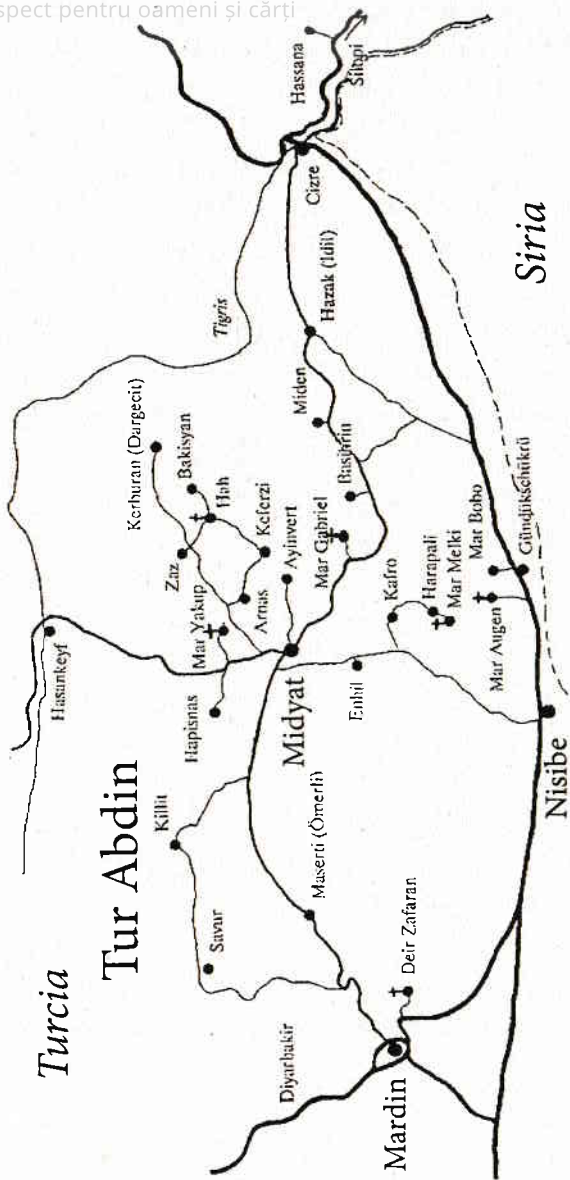
I. Boicu, Dragoș (trad.)

28

© Editura Andreiana, pentru prezenta ediție
Sibiu, Str. Mitropoliei, nr. 35
Tel.: 0269/217863; 0269/211584, int. 144
Fax: 0269/215521
www.mitropolia-ardealului.ro
editura_andreiana@yahoo.com

Cuprins

Prefață la ediția română	7
Nota traducătorului.....	13
Cuvânt înainte	17
1. Germani în Tur Abdin: Amintirea unor vechi legături	29
2. Cu privire la istoria Bisericii Ortodoxe Siriace	58
3. Seyfo: Anul sabiei (1915)	87
4. Teologie: Filoxen de Mabbug.....	114
5. Creația poetică: Efreem Sirul.....	137
6. Autori reprezentativi ai Tradiției ortodoxe siriace	170
7. Monahismul.....	187
8. Liturghie și evlavie.....	193
Postfață	213
Bibliografie.....	221
Anexe	229
Lista ilustrațiilor	239

1. Germani în Tur Abdin: Amintirea unor vechi legături

Lumea germanilor și cea a locuitorilor din Tur Abdin nu s-au întâlnit pentru prima dată ca urmare a emigrării în Germania a locuitorilor ortodocși sirieni ai Tur Abdin-ului. Cooperarea lor are o întreagă istorie și, din păcate, multe aspecte ale ei au fost astăzi uitate. De aceea, ar fi de amintit aici cel puțin capitolul istoriei comune din secolul al XIX-lea și până la începutul Primului Război Mondial. Aceste informații pot indica, probabil, o anumită familiaritate, așa cum nu trebuie nici negat faptul că sunt două lumi cu totul străine: desigur, obiceiurile și învățăturile Bisericii Ortodoxe Siriace conțin multe lucruri ce nu pot fi făcute familiare semenilor germani atât de simplu. Un prim obstacol important pentru mulți germani ajunși aici este limba. Cine mai înțelege limba bisericească siriacă sau limbajul uzual „Turoyo”, cum este numită până astăzi limba dezvoltată din cea siriacă în Tur Abdin?

Ceea ce este valabil pentru relatările călătorilor în America și ale emigranților în America în secolele XIX și XX este valabil însă și pentru rela-

tările de călătorie ale unor germani care treceau, în aceeași perioadă, prin Tur Abdin: ei au redat încă o dată înaintea ochilor lăuntrici ai cititorilor germani, în chip imaginar, acea lume din sud-estul Turciei. Astfel, ei au făcut acea lume familiară germanilor. În primul rând, prezentările lor erau adesea însoțite de schițe, ulterior, autorii au încercat să introducă și fotografii, pentru a înfățișa lumea celorlalți. Rememorarea acestor descoperiri, precum și a celor ce au călătorit și au explorat această regiune atât de importantă pentru identitatea culturală a creștinilor ortodocși sirieni, ne aduce mai aproape de obiectul interesului nostru. Odinioară era deosebit de greu ca să ajungă informațiile, care priveau acest colț al lumii, iar primele care au înțeles situația cu adevărat au fost Bisericile, care avuseseră deja un oarecare acces la această comunicare. Astfel încercăm și noi să ne apropiem de Tur Abdin prin intermediul a trei exemple dinspre exterior spre interior.

Un geograf în Tur Abdin

„Precum o sălbatică izbire a valurilor de stânci astfel stă învălmășeala dealurilor cocoșate înaintea coastei abrupte a Tur Abdin-ului, și valurile singuratice par cu adevărat că ar vrea să se spargă de zid. Ne îmbrățișează un amestec de blocuri de calcar alb-gri, ici și colo înflorește câte un smoculeț sterp, mediu spre scund, verde

cu alb, și din loc în loc ies la iveală flori galbene și roșii prin pământul adesea maro-roșcat. Între coline apa de izvor, dezlănțuită până la începutul verii, a produs adânci canioane și creștături, pe fundul cărora acum abia se mai mișcă la vale fire argintii subțiri în noroiul puțin adânc. Drumul este îngrozitor de accidentat și plin de pietre, șerpuind anevoios în sus. Straturile de calcar alb sunt dispuse în direcția nord-est până la est și năvălesc spre sud și sud-est, și anume în părțile de jos în unghiuri destul de mici (18°), la mijloc în unghiuri mai mari (25-45°), ca sus să se depoziteze, în cele din urmă, orizontal”.

Astfel își descrie geograful Edwal Banse (1883-1953) impresiile sale dintr-o expediție realizată în anul 1913 în ținutul în care se află și Tur Abdin. În acest citat din cartea sa, Banse descrie foarte amănunțit fenomenele naturii, însă nu reține prea multe despre oamenii de acolo; nu pare să fi avut un prea mare interes pentru ei. El înfățișează Mardin-ul ca o zonă dominată de „armeni” și i-a observat doar foarte puțin pe locuitori și orașul lor, care, la acea vreme, îl găzduia pe cărmuitorul Bisericii Ortodoxe Siriace în mănăstirea Deir ul-Zafaran, situată înaintea porților cetății. Între limbi menționează doar armeană, kurda și araba ca limbi de circulație ale locului, însă nu și siriaca.

Este dificil de decis, dacă bunul om, care nu stăpâna această limbă, doar a greșit pur și

Resp simplu, precum se întâmplă adesea, când pentru mulți germani ajunși în Orient arameii au devenit, cât ai bate din palme, „armeni” doar pentru că sună atât de asemănător, iar arameii erau prea puțin cunoscuți în Germania, sau dacă Banse a fost cu adevărat atât de ignorant în privința culturilor native cu care s-a confruntat. Foarte probabil el și-a putut îndrepta, în același timp, atenția sa asupra arhitecturii de acolo și asupra structurilor de colonizare: „Mardin-ul se prinde de peretele palid de calcar și se clădește terasat pe pante pietroase. Este o încurcătură de linii groase orizontale, care mai îndeaproape se dovedesc niște acoperișuri plate de argilă compactă ale căsuțelor dispuse ca niște cutii, care sunt aproape lipsite de ferestre și doar puținele clădiri mai mari sunt împodobite cu ferestre adevărate, și cu multe cupole perpendiculare canelate. Casele constau consecvent din ziduri solide din pietre de calcar, care, în mod obișnuit, sunt necioplite. Doar ramele acoperișurilor, ale ușilor și ale ferestrelor sunt construite din paralelipipezi îndreptați. Arcurile acestora din urmă sunt atât rotunde cât și frânte, iar la unele sunt cioplite ramificații și arareori ornamente antice, ca de exemplu linii șerpuite și lanțuri de semiluni. Distanța scurtă, costul redus și adecvarea materiei prime conferă chiar și celor mai umile colibe din Mardin cea mai frumoasă artă de construire; de aceea meșteșugul cioplierii în piatră încă înflorește aici”.

2. Geograful Ewald Banse (1883-1953) cu slujitorul său kurd în fața cortului

Respect Se pare că lucrurile neînsuflețite i-au făcut lui Banse o impresie mai puternică decât oamenii. Din observațiile sale asupra peisajului trage o concluzie asupra formării munților. Din constituția rocilor se deduce „că Tur Abdin este rupt de-a lungul laturii sale sudice acum sub forma unei falii, și anume a unei încovoieri. Întregul ținut dintre el și Sinjar stătea cândva la un nivel semnificativ mai înalt”.

Cam atât relatează Banse cu privire la aspectul exterior al Mardinului înaintea Primului Război Mondial. Banse a considerat referirea sa despre palidul perete de calcar din Mardin ca fiind de-a dreptul imprecisă și, de aceea, la publicarea cărții, a completat ulterior nota: „culoarea Mardinului poate fi descrisă mai exact ca un gri deschis, ușor galben”.

Savantul german găsește deci potrivit să surprindă structura naturii și procesul ei de formare. Oricum, Banse se dovedește uneori încordat, așa cum a încercat să descrie intens impresiile sale cititorilor germani. În cazul Mardinului aceasta sună astfel: „Mardin se află pe un podiș destul de izolat al Tur Abdin-ului cu totul deslușit înaintea mea. Gândiți-vă la Piatra Regelui din Munții Elbei și operați pe ea următoarele modificări. Dați-i o înălțime mai mare și privați-l de încadrarea luxuriantă verde. Lăsați să se destrame fortăreața de deasupra platoului într-o coroană bizară de ruine de zid. Însă pen-

tru aceasta împrejmuțiți flancul trunchiului de munte pe trei sferturi din înălțime cu un oraș, ale cărui case, deopotrivă de albe, abia se înalță din stânca la fel de albă – și aveți în fața ochilor Mardinul. Printre case domnește până la poalele muntelui o întăritură și o aglomerare de dealuri cocoșate și rotunde pe care noi urcăm pe o șosea din jgheabul lui Awisch”. În cele din urmă, Banse a consemnat, că pe versanții muntoși a fost adus pământ în mod artificial „pentru cultivarea viței de vie și a pomilor fructiferi (de exemplu, peri)”. Unde însă omul nu a intervenit artificial cu construirea de terase, acolo șanțurile de apă brăzdează miezul pământului direct până în vale. El a descoperit, de asemenea, că aerul este considerat aici în general „ca deosebit de sănătos”. Și pentru că râurile coboară povârnișurile, în lunile de iarnă nu ar fi nicio lipsă de apă potabilă de cea mai bună calitate.

Banse a estimat numărul de locuitori ai orașului la 35.000. Precum a ignorat limba siriacă, la fel i-a trecut cu vederea și pe sirieni ca grup distinct de populație. El a considerat că majoritatea locuitorilor ar aparține creștinismului și ar fi mai ales armeni. Armeana și kurda ar fi fost în oraș bunăoară la fel de des vorbite și pe lângă acestea se putea auzi araba, iar „turca neutră” ar fi devenit principala limbă de circulație.

Aceste expuneri nereușite ale geografului german stau reunite sub titlul „Pe urmele dru-

mului spre Bagdad”. Astfel cartea amintește de un timp, în care germanii și-au concentrat atenția lor asupra acestei regiuni. Ei cochetau cu ideea de a folosi Mesopotamia ca grânar al Reich-ului german, în caz că Imperiul Otoman s-ar prăbuși, iar economia germană făcea presiuni asupra pieții orientale în acest sens. Calea ferată spre Bagdad trebuia așadar să ducă de la Berlin prin Bagdad până la Basra. Încercarea, cumva neîndemânică, a lui Banse de a descrie Mardinul și Tur Abdin-ul se încadrează tocmai în acest context mai larg al intereselor germane pentru această parte a lumii; proiectul drumului spre Bagdad a înaripat fantezia viselor germane de a deveni o putere mondială.

Și Banse însuși nu a lăsat nicio îndoială cu privire la faptul că el a scris aici în slujba expansiunii germane. El calcula cititorului potențiala rentabilitate a căii ferate segment cu segment și stabilea unde i se părea lui imposibil să treacă, deoarece pe porțiunea de traseu mesopotamian nu ar putea face față concurenței cu traficul de mărfuri pe Tigru. El considera că cea mai importantă porțiune ar putea să fie construită acolo, unde planificările pentru traseul căii ferate intersectau, bunăoară, Tur Abdin-ul. Cultura solului ar putea acolo să se ocupe „doar cu cereale simple și produse ale câmpului”. Bumbacul, tutunul, orezul și pomii fructiferi ar putea fi însă lăstate ca valoroase plante folositoare

pentru această regiune „doar ca să ducă la capăt aducerea dirijată a apei”. Tocmai aceasta îi părea posibil, când Tur Abdin a fost inclus: „Nu ar fi greu ca să se reușească aceasta [aducerea de apă] în câmpiile întinse; ar trebui regularizate rațional resursele de apă ale înaltului munte Tur Abdin, care posedă multe sate țărănești”. Ca o concluzie la aceasta, s-ar putea deduce desfacerea pe piață a produselor agricole din Diyarbakir. Pentru această porțiune, Banse nu a putut găsi niciun viaduct care să-i facă concurență, și astfel a considerat „cu totul posibil, ca segmentul nord-siriac-nord-mesopotamian al căii ferate spre Bagdad să fie și cel mai important și cel mai rentabil al ei! Cine achiziționează aici la timp (pământul costă, momentan, de-a dreptul nimic și este în mare parte nerevendicat) și cine are răbdare, poate deveni un proprietar de teren bogat și cu totul influent”.

Banse precizează și pe cine are în vedere aici: capitalul german ar trebui să cumpere aici la timp – „însă la locurile potrivite!” –, ca astfel „să asigure ieftin, ceea ce alte popoare altfel i-ar putea fura de sub nas și care, în câțiva ani, ar trebui să valoreze deja un preț mai mare”. Avertismentul său era încă un vot în favoarea intereselor germane din Tur Abdin, căruia el i-a recunoscut poziția cheie în strategia sa economic-agrară. În timp ce Banse își scria cartea, calea ferată spre Bagdad a germanilor devenea deja realitate. Până